

B. M. MARKOVIĆ:

Istorija Jugoslovenske Kolonije u Torontu Ont.

XII. Nastavak.

što sam za rušenje Austrije. Neću više ni nogom da stanem na kanadsku zemlju, govorio je g. Stimac, nego vas molim da me pošaljete u moju danas slobodnu domovinu."

Dalje mi je rekao, da je on bio nastojnik na jednom poslu, na železničkoj pruži. Neki drugi čovek, koji je htio njegovo mesto, optužio ga je da je Austrijanac i da je protivu saveznika. Radi toga on je zatvoren odmah u početku rata, 1914, i doveden u logor. G. Stimac je bio oko 30 godina star. Njegove oči plamtale su mržnjom na one, koji su mu učinili toliko nepravde, a njegova velika brada, koja je pokrivala njegovu prsa, činila ga je pravim gorskim arambaškom, koji ni od čega ne preza. Mene je zadržalo njegovo držanje i njegova odlučnost, jer premda je u ovom neobičnom logoru proveo skoro pune četiri godine, on je bio pun poleta i pun pouzdanja u samoga sebe. On je u sebi nosio sve osobine Ličkog gorštaka. Bili smo gotovi, premda je naš razgovor trajao mnogo duže, nego ma sa kojim drugim ovde, i on je povratem u logor na način, već gore opisan a ja sam zamolio vojnika, da se unutra pušti drugi čovek.

Unutra je ušao čovek koji je mogao biti blizu 50 godina. Bio je sav skršen i utučen. Njegovo visoko čelo bilo je puno bora, a njegove oči, iznad kojih su stršile velike nakostrešene obrve, bile su pune suza. Veliki i gusti brcci jasno su odavali pravoga gorštaka, list naših gora, koji je nekada bio pun snage i poleta, a sada? . . . U maslo da mi je nasvao Boga i prihvatio pruženu mu ruku, on mi je u ruku stavio jednu ceduljicu, a niz njegovo lice prosula se je kiša suza. Uzeo sam ga za ruku, posadio na stolicu i počeo sam ga tešiti. On mi nije ništa odgovarao, samo je sumnjivo vrteo glavom. Uzgo sam ceduljicu, koju mi je stavio u ruku, na kojoj je, od prilike, ovako pisalo: "Ja sam dobar! Mene poznaje Gaje Vasiljević iz Wellanda, a to vam je dovoljna garancija, da me možete osloboditi . . . molim vas kao svoga brata, izvadite me odavde i nemojte me ovde ostaviti!"

Pošto isti nije mogao govoriti to nisam od njega više ništa mogao doznati. Ja sam otvorio vrata na dvorani koja je bila puna naših ljudi i zamolio da jedan od njih dođe unutra koji poznaje ovog čoveka. Tek kada je unutra došao njegov poznanik, doznao sam da dotični ne može da govori. Njemu su u nekoj tući, pre nego je interniran, tri rebra prebijena sa jednim malim akovčev od piva i da je od tada izgubio govor.

Slika ovoga čoveka, premda se više njegovog imena ne sećam, toliko mi je ostala u mojim mislima, da bi ga i danas, posle punih dvadeset godina mogao poznati.

Istraga je koju sam vodio skoro dva dana, već privedena kraju i preda me dolazi poslednji čovek, koga sam trebao ispitati. Bilo mu je oko 28 godina. Njegovo lice učinilo mi se poznato, ali njegov pogled uvek je izbegavao, da se sa mojim očima susretne.

— Otkuda vi ovde? — zapitao sam ga.

Mladi čovek porumene, obori glavu i reče: — "Znao sam ja da ćete vi mene poznati. Juče, kada su nam u kempu pročitali telegram iz Otašave, da vi dolazite od našeg konsula, ja sam znao, da ćete me poznati. Svi su bili veseli i srećni, samo ja sam bio utučen i zabrinut. Ali i pored pogreške koju sam učinio, ja bih vas zamolio da me oslobodite ovog zatvora."

Nisam se mogao setiti ničega, a nisam htio ovog čoveka pitati za pogrešku koju je učinio, nego sam obećao, da ću i za njega učiniti, kao i za ostalu braću, da bude slobodan.

Tek kada smo ja i ovaj čovek istoga večera sašli u voz, — on je putovao za Montreal i bio je slobodan, — on je rekao, da je prolazeći kroz Toronto, kao dobroljasc, bio bez prebijene pare i da sam mu ja tom prilikom dao \$5.00. Doznije da mu se nije dopala vojnička disciplina u logoru u Levisu, i da je pobeo u Montreal. Tamo, kada je htio da se bez karte popne na voz, uhvatili su ga i poslali u zarobljenički logor. Tada sam se setio toga čoveka.

Po završetku istrage predao sam upravniku logora spisak imena sviju ovi ljudi, ako se ne varam, bilo ih je 164, — i zamolio ga, da ih elim pre oslobodi.

Jednovremeno upravnik me je zamolio da primim jednu delegaciju Čehoslovačkih zarobljenika koji nemaju svoga konsula u Kanadi.

Tri čoveka, tri brata Čehoslovačka, koji su bili u ovom logoru i molili me, da zamolim našeg konsula, da se zauzme za njih i da ih oslobodi iz ovog logora. Jednom od ove delegacije bilo je ime Rak, i za njega me je naročito zamolio upravnik logora, da se postaram te da se oslobodi, jer da je on veoma dobar čovek, i da nikada nije odrekao poslušnost.

— "Mi ovde možemo da platio samo po 25 centi na dan o njima, koji žele da pomognu seći drva ili čistiti sneg. Ali oni koji to neću, oni ne moraju. Rak se je uvek prijavljivao sa taj poslo", rekao je upravnik. Ja sam o svemu ovom, odmah po povratku u Toronto, izvestio našeg konsula u Montrealu i najljepše zamolio, da se zauzme za braću Čehoslovačke.

— Ja bih želeo, da posetite kemp i da vidite kako ljudi ovde žive", rekao mi je upravnik logora, posle obavljanih drugih poslova. Ja sam ovaj predlog sa zahvalnošću prihvatio, dobio pismenu dozvolu da me stražari propuste u logor. Upravnik mi je, takodje stavio na raspoloženje jednog narednika i jednog vojnika, koji su me kroz kemp pratili i pokazivali mi sve što me je interesovalo. (Ovaj logor bio je pod upravom vojnih vlasti i u svemu je vladala vojna disciplina.)

Pred gvozdenim vratima zaustavila su nas dva vojnika. Ja sam pokazao dozvolu, koju je uzeo njihov komandir straže, pozdravio me vojnički i naredio, da me puste u logor.

Šesnaest velikih kempu bile su pune zarobljenika. Krevet do kreveta, kao u kasarni, bili su postrojeni u ovim kempama. Cistoća je bila besprekorna, pokrivači dobri i topli. Svaka kempa imala je svoju dugačku trpezariju, svoga kuvara i druge potrebe. U trpezariju, u kojoj su ručavali naši ljudi, došao sam pred sam ručak. Dugački sto bio je postavljen, a na jednom njenom stolu u čofetu, stajala je velika gomila isečenog hleba. Do same trpezarije kuvao se je pasulj sa mesom u dva velika kazanu, a kuvar je bio jedan Musliman iz Bosne. Zarobljenici su imali i svoju berbernicu, naseljeni su bili u crkvi, a subotom veče imali su koncert sa muzikom. Sve što im je ovde nedostajalo, to je bila sloboda i zarada. Prema njima se je postupalo dobro.

Nastaviće se.